

"Från rådn - - till Ufo"

Ett litet grånyanserat kåseri

Rådn, skogsfru, vittror, troll, drakar, tomtar m m. Det finns ett rikhaltigt urval av övernaturliga väsen när man botaniserar i folktrons flora, väsen som spelat och fortfarande spelar en icke oväsentlig roll i människans sätt att uppleva sin omgivning.

I hednisk tid byggdes asatron upp av mytiska och mystiska berättelser om asarnas bravader. Skimret från deras bragder överglänste det ofattbara och kunde endast förklaras av deras gudaförmågas oförklarlighet. Inte heller kristendomens lära var helt lättförklarlig när den infördes i landet. Bibelns berättelser om profeters och apostlars verk är fyllda av under och mirakel, åstadkomna av den kristna gudomen och helt avvikande från den vardag som eljest omgav människorna. Såväl hedniska som kristna potentater företog sig handlingar som var möjliga endast med tillhjälp av en utommänsklig kraft. Galten Särimmers säregna odödlighet och änglarnas uppenbarelse med sina vingars hjälp, har skildrats och illustrerats på ett sätt som stärkte lyssnarnas och läsarnas tro på andra makters, såväl himmelska som underjordiska kraft över tingens skeenden.

Det kan alltså inte ha varit så märkligt, att forna tiders människor uppfattade tillvaron som fylld av egendomliga händelser, som endast gudomen kan ha haft sin hand över. Redan det förhållandet, att en del människor kunde lära sig bota sjukdomar med olika växtdekoder (givetvis varvade med lämpliga besvärjelser och magiska riter för att göra det hela mera mystiskt) gjorde, att detta märkliga kunde vara någon övernaturlig kraft som vederbörande kunde tämja och utnyttja. Därav följde, att folk trodde, att dessa kunde såväl bota som förgöra dem. På detta grundar sig de trolldomsprocesser, varom skildrats i annan artikel i denna publikation. Hela förgörelsetron bygger på det förhållandet, att kunde någon botas så kunde han också förgöras. Folk trodde således, att såväl onda som goda krafter kunde bemästras av dem som var kunniga i denna lära.

Det fanns alltså onda krafter, troll och rådn m m och det fanns goda, i regel tomtar o d. De sistnämnda ansågs vara hjälpsamma och godhjärtade väsen som var människan till stor hjälp i allehanda situationer. Rådn uppträdde i människohamn och ville ofta byta till sig kor eller rent av unga vackra fäbodkullor. Otaliga historier berättar om rådnunglingar som försökte föra bort vallkullor för ett tilltänt gifte, men som ganska ofta räddades av någon rådig person som kastade stål över brudparet eller citerade något Guds ord. Rådn uppträdde både med egen boskap och med fäbodliknande attribut, precis i samma situation som de människor som såg dem. Det var alltså ett slags folk jämsides med de mantalsskrivna men de var de mest förrådiska eftersom de

liknade människan. Trollen var ju fula och monstruöst skräckinjagande i den mån de visade sig alls. Tomtarna var små, fryntliga och oförargliga. Skogsfruarna var förföriskt vackra och lockande men deras svansar och baktrågsurholkade ryggar avslöjade dem obarmhärtigt.

Fanns dessa väsen egentligen? Atskilliga vallkullor kan gå ed på och svära på sin heder att de både sett och hört rådn. De är helt säkra på att detta skuggfolk existerade. Men spelade inte fantasin dem ett eller annat spratt? Egendomliga och märkliga historier berättades ju och bidrog naturligt till att kittla fantasin ytterligare. Och visst var vallkullorna rädda för skrömt och sådant efter allt de fått sig till livs om det okända. Rädsla får ju som bekant adrenalin att strömma till och kanske även stresshormonet frodades trots att dylikt inte var känt på den tiden rådn visade sig.

Adrenalin kan verkligen ställa till det för oss. Spänd förväntan kan vara en ytterligare faktor. Vad ser människan i skogen, skymtande bakom husknuten, flygande över trädtopparna? En rörelse kan uppfattas så olika, ofta beroende på yttre påverkan, stress, rädsla eller annat. Ett ofta uppträdande fenomen även i våra dagar är t ex jaktolyckorna. En älgjägare står på sitt pass. Han har kanske varit på samma plats flera dagar utan att se något byte. Han får gliringar och blir besluten att visa dem, blir ivrig, förväntansfull, intensivt beredd. Han hör någonting i skogen, ser en rörelse och höjer geväret och upptäcker älgen — skottet smäller . . . och där ligger jaktkamraten skjuten. Hur kan detta hända? Hur kan det förklaras? Hans spända förväntan gjorde, att den rörelse han uppfattade blev till ett djur — och likväl var det hans jaktkamrat. Den rörelse ögonnerven registrerade, omvandlades på något sätt på väg till hjärnans centra, så att intrycket slutligt blev till det han önskade uppfatta. Älgjägare har inför polis och tingsrätt bedyrat, att de verkligen såg en älg. De var helt inställda på detta och därför blev kamraten skjuten. Det finns exempel på de som skjutit flera skott. Intrycket var alltså bestående trots att det var uppenbart att rörelsen i skogen var kamraten.

Kan detta ha samband med rådn och vittror? Varför inte? Folk var rädda och förväntade sig att se något övermänskligt. Den rörelse de såg, omvandlades till det de förväntade sig. En ekorre på en stubbe i skogen försvinner snabbt men uppfattas som en grå liten tomte, ett knirkande

från en torr gren blir avlägsna skällor, ett vindkast i grenverket omvandlas till en skymt av vittran o d.

For verkligen 1600-talets "trollkonor" till Blåkulla på sina kvastar eller kor? Naturligtvis inte. Nutida förnuftsmässiga betraktningssätt på denna företeelse utesluter ju helt denna möjlighet. Trolldom var ju enligt dåtida lagstiftning belagt med dödsstraff och blåkullafärderna kunde ju inte företas av de nattligt kringflygande kvinnorna av egen kraft, utan med tillhjälp av satan, till vilken de försvurit sig. Att vittne-na var offer för stark suggestion är ställt utom allt tvivel. I gränslandet mellan dröm och verklighet kunde de påverkas i sina berättelser. Blåkulla, vad var det och var fanns det? Det görs gällande att namnet kommer från den kala och ogästvänliga ön Blå Jungfrun (eller Svarta Höjden) i Kalmarsund mellan Oskarshamn och Byxelkrok, som var tillhåll för mystiska väsen. Ön skymtade mörk vid horisonten från fastlandet och sågs som en svart eller mörkblå kulle ute till havs — "Blå Kullen". Att flyga från Dalarna över en natt med sina opraktiska flygverktyg, måste ha mött helt oöverbärliga problem. Korna och kvastarna måste ha varit försedda med jetdrift eller hittills okända framdrivningsmedel!

Förr trodde dock folk på drakar och liknande flygande tingestar. I Karl-Erik Forsslunds bokverk om Dalarna finns från Sollerön en berättelse:

"Sammils Anders och Sturull fick en kväll i Bengtsarvet se en stor drake komma upp ur Klikten, han seglade iväg bortöver till Flenberget, så elden lågade om honom och de såg tydligt hur en port öppnade sig i berget och tog emot honom och hur elden blålagade ur berget".

Var det en drake gubbarna såg eller var det något de föreställde sig? Något såg de säkerligen men man kan med fog påstå, att hade någon i våra dagar sett något liknande, hade det inte varit en drake utan ett "flygande tefat" d v s ett Ufo (oidentifierat flygande föremål). Folk i varje tidsperiod har sin speciella generationsmedvetenhet. Förr sågs alltså drakar eftersom det fanns i folks föreställningsvärld. Numera ses flygande tefat eftersom drakar är helt passé. Nutidens avancerade teknologi och vetenskap har vänt intresset ut mot rymden, färder i rymden och eventuellt existerande utomjordiska varelser, som kanske abrupt hälsar på i jordatmosfären.

Modern uppfostran, sofistikerad mekanik, utåtriktade intressen och levande fantasi gör, att nutidens människor alltså ser Ufo i stället för drakar i luften. Nyhetsmedia och populärvetenskapliga tidskrifter innehåller massor av uppgifter om iakttagelser av sådana objekt. Strukturerna på uppgifterna är mångfaldiga men ibland kan skönjas en likhet som för tanken till den suggestionsbild som kan vara följden av "publicitetspsykos". Det finns folk som sett platta farkoster, cigarrliknande tingsstar, lysande klotformiga föremål. Mest bekant har den diskusformade skivan blivit, populärt kallad flygande tefat. Detta sistnämnda har blivit ett synonymt begrepp för Ufo. En del folk kan svära på att dessa farkoster varit utrustade med fönster och ibland har även okända varelser skymtat i dessa. De flesta farkoster har rusat fram med ofattbar hastighet och manövrerats på sätt som synes ha stridit mot här kända naturlagar. Att döma av mängden observationer har de utomjordiska varelserna tillgång till en mängd olika rymdflottor som de förfogar över. Icke i något fall tycks dock någon av farkosterna ha behörighet att avlägga någon form av officiellt statsbesök utan de föredrar att visa sig för enstaka människor eller smärre hopar och betar sig för övrigt mycket skyggt. Eventuella likheter med gångna tiders rådn och vittror kan envar kanske drista sig till att bedöma. Människans möjlighet att uppfatta saker och ting har nog inte förändrats sedan blåkullafärderna, men naturligtvis har tidsmedvetenheten gjort att eventuella rymdbesök nu upplevs med samma inlevelse som rådn och vittror förr.

Av egen erfarenhet kan berättas om en "drake" som visade sig i luften men som visade sig vara en störtande satellit som inträdde i jordatmosfären. På kvällshimlen visade sig en svärm ljuspunkter med svansar av eld efter sig. Den höga höjden gjorde, att punkterna rörde sig framåt med skenbar långsamhet och eldslågorna böljade bakåt med samma överkliga långsamhet. Perspektivet gjorde det omöjligt att bedöma höjden och om förutsättningarna funnits — mentalt sett — hade man mycket väl kunnat tro att synen var en drakes färd genom luften. Dagen efter vimlade tidningarna av notiser om synen. Folk hade tagit sina bilar och kört i samma riktning i tron att någon luftfarkost slagit ned bortom skogsbrynet. I själva verket tog satellitdelarna mark någonstans bortåt Sibirien. Man hade alltså förvillats av det optiska intrycket.

Trots alla naturliga förklaringar på upplevda händelser, finns det

dock här i tillvaron många fenomen av akustisk, magnetisk, elektrisk, optisk karaktär som ännu är outforskade. Det finns krafter av såväl fysisk som metafysisk natur som inte låter sig förklaras. Finns ännu någon acceptabel analys av klärvoajanta människors upplevelser? Varför reagerar ockulta medier som de gör och varför inträffar medicinska och fysikaliska händelser som kan betecknas som rena mirakel? Kanske finns det dimensioner i naturlagarna som ännu bara kittlar en del människors medvetande. Extrasensoriska perceptioner ger en aning om att vi kanske ännu endast tagit första steget in i en spännande och okänd värld, som väl måste anses mycket trist och slätstruken utan dessa ingredienser. Kanske var våra råd ändå en liten yttring av en bit från detta vårt okända.

H. Nilsson